

квітами. Середина переписана широкими білими смугами. Ткання з «прорізами». Нитки місцями потерті, на білій смузі – плями. Виготовила Бондаренко В.П. Вовна, домашнє ткання. С. Бубнівщина Прилуцького р-ну Чернігівської обл. 220 x 9 см. Початок ХХ ст. [11].

Інв. № Т-3298 КН-3791. Крайка ткани з рожевих, зелених, червоних і фіолетових ниток. Узор: по краях – повздовжні рожево-червоні смужки і фіолетові «дамочки». Посередині поперечні рожеві і зелені смужки, по них – «хрестики». Нитки злегка потерті. Ткала мати Бондаренко В.П. Вовна, домашнє ткання. С. Бубнівщина Прилуцького р-ну Чернігівської обл. Початок ХХ ст. 267 x 3,5 см [11].

Інв. № Т-3299 КН-3791. Крайка ткани з рожевих, фіолетових і зелених ниток. Узор: поперечні червоні і фіолетові смуги, по них «хрести», по краях – зелені смужки. Торочки заплетені в косички. Нитки по краях потерті. Вовна, домашнє ткання. С. Бубнівщина Прилуцького р-ну Чернігівської обл. Початок ХХ ст. 237 x 3 см [11].

Інв. № Т-3375 КН-3825. Крайка килимова. Середина заткана сірим кольором, по ній розкидані зелена, фіолетова, бузкова, дві жовті і дві червоні 4-пелюсткові квітки. Кінці крайки фіолетові з квітковим орнаментом: 5-пелюсткові великі квітки і 4-пелюсткові малі, розміщені «купками» по три. По краях – торочки. Фіолетовий колір трохи побляк. Вовна, домашнє ткання. С. Івківці Прилуцького р-ну Чернігівської обл. Початок ХХ ст. 176 x 5,7 см [11].

Інв. № Т-3768 КН-4458. Крайка вузька, буденна, заткана поперечними фіолетовими та бузковими смужками, обрамлена повздовжніми жовтими смужками. По полю крайки розміщені «ступеневі ромби» і «хрести». Виготовила Шаповал Г. Вовна, ручнє ткання. С. Івківці Прилуцького р-ну Чернігівської обл. 20-ті рр. ХХ ст. 273 x 3 см [11].

У кінці ХІХ – на початку ХХ ст. в Україні всі компоненти народного вбрання на різних рівнях зазнали впливу урбанізації (використання фабричної тканини, купованих речей, відтворення міських фасонів і альбомної орнаментики), що призвело до поступової втрати сакральної символіки народного костюма.

На сьогоднішній день великої популярності набуває стилізація українських народних поясів та їх застосування у сучасних дизайнерських колекціях одягу. Детальне дослідження орнаментики, колористики, технік виготовлення поясів та використання цих знань є важливим не тільки для модельєрів, а й для усіх, хто займається важливою справою – відродженням та збереженням мистецької і культурної спадщини українського народу.

ПОСИЛАННЯ

1. Маслово Г.С. Народная одежда русских, украинцев и белорусов в ХІХ – начале ХХ вв. // Восточнославянский этнографический сборник. Очерки народной материальной культуры русских, украинцев и белорусов в ХІХ – начале ХХ вв. – М.: Издательство Академии Наук СССР, 1956. – С. 688–694.
2. Матейко К.І. Український народний одяг. – К.: Наукова думка, 1977. – 224 с.
3. Ніколаєва Т.О. Український костюм. Надія на ренесанс. – К.: Дніпро, 2005. – 320 с.
4. Білозуб В.Г. Українське народнє мистецтво. Вбрання. – К.:

Державнє видавництво образотворчого мистецтва і музикальної літератури УРСР, 1961. – 326 с.

5. Moszynski K. Kultura ludowa slowian. – Krakow: Polska akademja umiejtnosci, 1929. – С. 1. – 710 s.

6. Сидорович С.Й. Художня тканина західних областей УРСР. – К.: Наукова думка, 1979. – 156 с.

7. Пархоменко Т. Особливості виготовлення сітчастих поясів. Пояс у народних віруваннях і звичаях. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: //http://istvolyn.info/index.php

8. Матеріали фондової інвентарної книги № 3 НІЕЗ «Переяслав» (шифр «Т» – «Тканини», №№ 783–1574).

9. Матеріали фондової інвентарної книги № 5 НІЕЗ «Переяслав» (шифр «Т» – «Тканини», №№ 2113–2663).

10. Матеріали фондової інвентарної книги № 6 НІЕЗ «Переяслав» (шифр «Т» – «Тканини», №№ 2664–3205).

11. Матеріали фондової інвентарної книги № 7 «Переяслав» (шифр «Т» – «Тканини», №№ 3206–3772).

12. Козирева О.Ю. Пояс як невід'ємний елемент українського народного костюма Середньої Наддніпрянщини кінця ХІХ – початку ХХ століття. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: //http://www.stattionline.org.ua

Калинович Е.И., Шкира Л.М. Женские пояса (крайки) Черниговщины в фондовом собрании Национального историко-этнографического заповедника «Переяслав»

В статье рассматриваются особенности изготовления и ornamentации женских поясов Черниговщины конца ХІХ – начала ХХ вв. из фондового собрания Национального историко-этнографического заповедника «Переяслав».

Ключевые слова: украинский народный костюм, одежда, пояс, ткачество, вязание, ornamentация, декор, колористика, композиция.

Kalinovych O.I., Shkira L.M. Women belts (edge) of Chernihiv region from stock collection of National historical and ethnographic reserve «Pereiaslav»

In the article features production and ornaments female belts of Chernihiv region late. ХІХ – early ХХ century from stock collection of the National Historical and Ethnographic Reserve «Pereiaslav».

Key words: Ukrainian folk costume, clothes, belt, weaving, braiding, ornaments, decor, color, composition.

24.02.2017 p.

J

УДК 94(477):069.51(677.541)«18/191»

**О.М. Жам
В.М. Шакула**

СОЛОМ'ЯНИ ЄМКОСТІ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТ. ІЗ ЧЕРНІГІВЩИНИ В ЗІБРАННІ НАЦІОНАЛЬНОГО ІСТОРИКО-ЕТНОГРАФІЧНОГО ЗАПОВІДНИКА «ПЕРЕЯСЛАВ»

У статті аналізується колекція солом'яних ємкостей ХІХ – початку ХХІ ст. Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав», зібраних під час експедицій на Чернігівщину в 60–70-х рр. ХХ ст.

Ключові слова: музей, колекція, ємкість, солома, матеріал, техніка, Чернігівщина.

Плетіння із соломи – один із найдавніших допоміжних домашніх промислів українців. Чималі запаси соломи на території України сприяли розвитку цього ремесла у сільській місцевості. Традиційнє плетіння із соломи охоплювало великий асортимент виробів різного призначення, які виготовлялися селянами для власного вжитку та на продаж.

Найвні публікації лише частково розкривають окремі аспекти соломоплетіння, побіжно торкаючись асортименту виробів із соломи й солом'яних емкостей зокрема, але предметом самостійного вивчення вони ще не були. У зв'язку з цим увагу привертають музейні збірки виробів із соломи.

Колекція виробів із соломи Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав» нараховує близько 300 одиниць зберігання і є однією з найчисельніших в Україні. Основу музейної збірки складають солом'яні емкості господарського і побутового призначення: коробки, миски, горщики для зберігання та транспортування зерна, борошна, горіхів, головок маку, квасолі, полови, одягу тощо.

Помітне місце в колекції посідають солом'яні емкості XIX – початку XXI ст., зібрані в 60–70-х роках XX ст. під час етнографічних експедицій на Чернігівщину. У цей період науково-експедиційна робота була одним із найважливіших напрямків діяльності Переяслав-Хмельницького Державного історичного музею (нині Національний історико-етнографічний заповідник «Переяслав») і була пов'язана із створенням у 1958 р. етнографічного відділу Музею.

Головним завданням науково-експедиційної роботи був збір і наукова обробка предметів музейного значення, виявлення пам'яток народної архітектури, фіксація відомостей нематеріальної культури. У подальшому зібрані матеріали використовувалися при створенні музейних експозицій і комплектуванні різнопланових колекцій.

Перша етнографічна експедиція на Чернігівщину була проведена в січні 1961 р. з метою збору предметів музейного значення для розширення експозиції етнографічного відділу Музею. Під час експедиції вдалося зібрати велику кількість музейних предметів, проте серед них не було емкостей, плетених із соломи.

Наступна черга експедицій на Чернігівщину розпочалася наприкінці 60-х рр. XX ст. і була пов'язана із створенням експозиції наддніпрянського села Переяслав-Хмельницького музею народної архітектури та побуту.

Насиченим у цьому плані був 1969 р., упродовж якого було організовано 5 експедицій. 18–20 квітня 1969 р. з метою виявлення пам'яток і збору експонатів генеральний директор Переяслав-Хмельницького Державного історичного музею М.І. Сікорський та завідувачий етнографічним музеєм під відкритим небом М.І. Жам у супроводі водія І.І. Теслі обстежили с. Обичів Прилуцького району. У серпні 1969 р. з цією ж метою науковий працівник музею О.І. Юзвікова була відряджена в с. Липів Ріг Ніжинського району. У жовтні 1969 р. переяславські музейники М.І. Жам, В.П. Шаблевський, О.І. Юзвікова, В.А. Юзвіков., Л.С. Чердніченко, Т.А. Козачковська взяли участь у спільній експедиції науковців Переяслав-Хмельницького Державного історичного музею та науковців новостворюваного музею-скансена в с. Пирогів під Києвом. Мета експедиції – пошук і збір предметів музейного значення для київського скансена. Окремі предмети з експедиції дісталися переяславським музейникам. Так, наприклад, відомо, що 15.10.1969 р. у

жителя с. Євминки Козелецького району А.Г. Костриці був придбаний солом'яник на два центнери зерна. В листопаді 1969 р. було відряджено дві експедиції для збору предметів музейного значення та перевезення вітряка з с. Ліски Менського району [1; 2; 3]. Основну увагу учасники експедиції приділили збору народного одягу й рушникам. Лише М.І. Жам збирав знаряддя праці й домашнє начиння. До його арсеналу потрапили: солом'яники (2 шт.), солом'яні горшки (2 шт.), солом'яні коробки (2 шт.), солом'яні глечики (2 шт.) (акт № 403 від 02.02.1970 р.).

Упродовж 1970 р. було проведено 6 експедицій на Чернігівщину: 11–15 лютого, 13–19 березня, 25–30 квітня, 1–12 липня, 13–21 жовтня, 13–15 жовтня [3]. Їх учасниками були В.П. Шаблевський, Т.А. Козачковська, М.І. Жам, Ф.О. Трохимов, В.Л. Бейліс, Г.І. Слюсар, В.В. Красюк, Л.С. Кузьменко. Мета експедицій – обстеження території на предмет виявлення і закупівлі предметів музейного значення.

У наступному 1971 р. до Чернігівської області було відряджено 3 етнографічні експедиції: 12–14 лютого, 6–10 серпня, 22 грудня 1971 р. – 1 січня 1972 р. [3]. Учасниками були всі ті ж особи: М.І. Жам, О.І. Юзвікова, Є.С. Нестеровська, В.П. Шаблевський і незмінний водій І.І. Тесля.

На початку 1973 р. була організована експедиція по виявленню споруд для Музею народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини до Семенівського району Чернігівської обл. у складі М.Н. Єрмольєва, М.І. Петруні, М.Г. Ліхтмана, Г.І. Слюсар., В.В. Красюк [4]. Проте, пошуки пам'яток очікуваного результату не принесли. Більш вдалими виявилися знахідки етнографічних матеріалів, зокрема, солом'яних емкостей.

Для обстеження сіл Ніжинського і Борзнянського районів у травні 1973 р. була організована експедиція у складі М.І. Жама, Т.А. Козачковської, Г.І. Слюсар, В.М. Дем'янчук, Н. Гребенцікової [4]. У жовтні 1973 р. чергова експедиція по збору експонатів була направлена до Борзнянського району у складі М.І. Жама (керівник), В.М. Дем'янчук, Г.І. Слюсар, В.Ф. Трястовської, І.В. Азаренкової, Л.І. Доброскок і водія І.І. Теслі [4]. Вдалими можна назвати розвідки в села Вертіївка і Заньки Ніжинського району, с. Берестовець Борзнянського району. Тут було придбано чимало предметів, серед яких – солом'яні коробки, солом'яне всиплище. Пощастило переяславським музейникам на знахідки в с. Титовки Ніжинського району – Сирота Ганна Омелянівна передала музею нетипову комбіновану коробку, у якій дно і боки від денця були видовбані із суцільного куска дерева, а стінки виплетені із пучків соломи.

Починаючи із 1974 р. етнографічні обстеження Чернігівщини пішли на спад. Поодинокі експедиції були здійснені в Ніжинський район у листопаді 1975 р., в Липлянський (можливо Ріпкинський або Сріблянський?) район у січні 1976 р., в Куликівський район в липні 1977 р. [5].

Всього за досліджуваний період на Чернігівщину здійснено близько 50 експедицій. Обстеженнями були

Солом'яник (інв. №Е-459), початок ХХ ст., с. Петрівка Козелецького р-ну Чернігівської обл.

охоплені районні центри Ніжин, Сосниця, Куликівка і наступні райони: Ніжинський (с. Галиця, с. Заньки, с. Вертіївка, с. Титовки, с. Сальне, с. Липовий ріг), Прилуцький (с. Ковтунівка, с. Обичів), Сосницький (м. Сосниця, с. Авдіївка, с. Осьмаки, с. Чорнотичі, с. Лави, хут. Якличі), Козелецький (с. Євминки), Куликівський (м. Куликівка, с. Жуківка, с. Дрімлівка), Борзнянський (с. Берестовець), Менський (с. Ліски, с. Борківка, с. Городище), Семенівський (с. Жадове), Корюківський (с. Жукля), Варвинський (с. Антоновка).

В результаті проведення етнографічних експедицій на Чернігівщину до Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав» надійшло 22 ємкості, плетені із соломи, які згодом були використанні при створенні експозицій селянських садіб Музею народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини та інших тематичних музеїв Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав», зокрема, Музею хліба. З огляду на їх наукову цінність є необхідність охарактеризувати ці вироби більш детально.

У вересні-жовтні 1969 р. в с. Петрівка Козелецького району Чернігівської обл. М.І. Жам виявив сім солом'яних ємкостей для зберігання зерна: чотири солом'яники у формі глечика з кришками, один солом'яник у формі горщика та дві солом'яні коробки.

Солом'яник (інв. № Е-459) плетений із пучків житньої соломи, переплетених розколотою лозою. Виготовлений на початку ХХ ст. місцевим майстром. Використовувався

як всиплице для зерна. Зберігався у прихатній або надвірній коморі, сінях. Має форму глечика: до дна розширений, до горловини плавно звужений, накривається покришкою. Висота становить 91 см, діаметр дна – 40 см, діаметр кришки – 31 см, окружність – 170 см [8]. Солом'яник (інв. №Е-460) подібний до попереднього (ймовірно обидва солом'яники виготовлені одним майстром). Датується початком ХХ ст. Виплетений з житньої соломи у формі глечика з невеликим розширенням посередині, накривається кришкою. Висота виробу – 68 см, діаметр дна – 39 см, окружність в центральній частині – 160 см [8]. Солом'яник (інв. №Е-463) майже ідентичний з попереднім, лише дещо відрізняється розмірами: висота – 63 см, діаметр дна – 31 см, окружність – 178 см [8]. Солом'яник (інв. №Е-464) дещо відрізняється від попередніх за формою, матеріалом, датуванням. Має форму сплющеного глечика, сильно розширеного посередині, до низу бочки різко звуженого, до горловини плавно заокругленого. Зверху накривається кришкою. Виготовлений з пучків житньої соломи, переплетених корою червоної лози. Виготовлений наприкінці ХІХ ст. Висота з кришкою – 50 см, окружність – 155 см, діаметр дна – 30 см [8]. Солом'яник (інв. №Е-465) має форму горщика дуже розширеного в центральній частині, до дна стінки плавно звужуються, до горловини

– більш різко. Зверху накривається кришкою. Виплетений з пучків житньої соломи, перев'язаних розколотою лозою. Виготовлений на початку ХХ ст. невідомим майстром. Розміри: висота становить 92 см, діаметр дна – 41 см, діаметр горловини – 36 см, окружність – 230 см [8].

Разом із солом'яними глечиками у вересні 1969 р. від жителя с. Петрівка до музею надійшли дві типові солом'яні коробки, датовані початком ХХ ст. (інв. №Е-461 та Е-462) Обидві коробки виготовлені з пучків житньої соломи, перев'язаних розколотою лозою. Призначалася як всиплице для зберігання квасолі, гороху, горіхів, головок маку, гречки, проса та інших сипучих речовин. Зберігалися такі коробки в прихатній або надвірній коморах. Обидві коробки продовгуватої форми, зверху закриваються кришками. Розміри коробки (інв. №Е-461) наступні: висота – 27 см, ширина – 50 см, довжина – 94 см. Розміри коробки (інв. №Е-462) по висоті – 27 см, ширина – 43 см, довжина – 46 см [8].

У жителя с. Євминки Козелецького району Андрія Григоровича Костиці 10 жовтня 1969 р. був придбаний за 10 крб. солом'яник (інв. №Е-431), який виплів його дід в сер. ХІХ ст. Солом'яник високий (107 см), циліндричної форми (діаметр днища 62 см), виплетений із житньої соломи і розщепленої лози, використовувався як всиплице для зерна, гречки (вміщує до 2-х центнерів зерна) [8].

В жовтні 1973 р. під час експедиції по збору експонатів у Борзнянському і Ніжинському районах Чернігівської обл. було придбано чимало побутових

виробів, плетених із соломи, зокрема, солом'яні коробки та всиплища.

Лише в с. Вертіївка Ніжинського району Чернігівської обл. було придбано шість солом'яних коробок. Жителька села Пріська Іванівна Якубович продала музею три солом'яні коробки XIX ст. Коробка (інв. №Е-1785) овальної форми, з різко скошеними до дна стінками, краї злегка загнуті всередину. Стінки плетені в 15 рядів з пучків житньої соломи, скріплені тоненькими смужками липової кори. Розміри: висота – 20,5 см, довжина – 59 см, ширина – 40 см [8]. Друга коробка (інв. №Е-1786) овальної форми, з трохи скошеними до дна стінками, краї злегка загнуті всередину. Плетена в 13 рядів житньої соломи, ряди густо скріплені тоненькими смужками липової кори темно-коричневого кольору. Розміри:

висота – 21,5 см, довжина – 58 см, ширина – 34 см [8]. Третя коробка (інв. №Е-1809) також має овальну форму з різко скошеними до дна стінками, краї злегка загнуті всередину. Сплетена в другій половині XX ст. з пучків житньої соломи, переплетеної розщепленою надвоє лозою. Розміри: висота – 17 см, довжина – 54 см, ширина – 38,5 см [8]. Жителька с. Вертіївки П.П. Пилипенко передала до музею коробку ночвоподібної форми, виплетену із пучків житньої соломи, відповідно скріплені лозою, розщепленою надвоє. Бокові стінки плавно скошені до дна, поперечні стінки вигнуті, зрізані до дна. Краї коробки злегка загнуті доверху. Розміри: висота – 19 см, довжина – 73 см, ширина – 53 см [8]. Житель цього села П.О. Лесик подарував дві солом'яні коробки XIX ст. (інв. №ДФ-40 та ДФ-14). Коробка (інв. №ДФ-40) ночвоподібної форми, повздовжні стінки рівні, прямо перпендикулярні до дна, а поперечні плавно вигнуті і овальні донизу. Сплетена в 12 рядів житньої соломи, перев'язаних і зв'язаних розколотою лозою. Дно плетене з пучків соломи та вигнутої лози. Розміри: висота – 17 см, довжина – 87 см, ширина – 45,5 см [8]. Коробка (інв. №ДФ-14) овальної форми, стінки трохи скошені до дна, сплетені в 9 рядів житньої соломи, переплетених лозою, розщепленою надвоє. Розміри: висота – 17 см, довжина – 49 см, ширина – 35 см [8].

В селах Заньки і Титовка Ніжинського району Чернігівської обл. були виявлені солом'яні ємкості оригінальної форми. Жителька с. Заньки Софія Іванівна Шафрай передала солом'яник «гармаш» (інв. №ДФ-62), який виготовив її чоловік Марко Остапович Шафрай у 1924 р. Використовувався гармаш як всиплище для

Солом'яні ємкості з Чернігівщини в експозиції Музею хліба Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав»

зерна. Солом'яник має форму банки з дуже випуклими бочками, сплетений з житньої соломи. Розміри: висота – 33 см, діаметр дна – 33 см, діаметр верху – 14 см [8]. В цьому ж селі виявлене всиплище (інв. №Е-1784) початку XX ст., виплетене з житньої соломи у вигляді чашки (бочки від дна прямі, а потім від середини різко розширені). Дно кругле, верх овальної форми. У всиплищі зберігали зерно. Розміри: висота – 41 см, діаметр верху – 67 см, діаметр дна – 39 см [8].

Пощастило переяславським музейникам на знахідки в с. Титовки Ніжинського району. Жителька села Тетяна Корніївна Геймал передала до музею солом'яник (інв. №Е-1622) грушевидної форми, виплетений з пучків житньої соломи та розколотої навпіл лози. Використовувався як всиплище для зерна. Виготовив солом'яник Федір Степанович Геймал у 1918 р. Розміри: висота – 76 см, діаметр верху – 32 см, діаметр дна – 42 см [8]. Жителька с. Титовки Ганна Омелянівна Сирота продала музею за 1 крб. унікальну комбіновану коробку (інв. №Е-1626): дно і боки від дна видовбані із суцільного куса дерева, вище стінки виплетені з пучків житньої соломи, переплетені колотою лозою, кріпляться до дерев'яної основи за допомогою лози. Призначалася коробка для зберігання борошна. Виготовив дід А.О. Сироти – Г.О. Сирота у 10-х рр. XX ст. Розміри: верх – 49 x 32 см, низ – 45 x 24 см, висота – 19 см [8].

У травні 1973 р. у смт Куликівка Чернігівської обл. у жителя села Йосипа Кириловича Козинця був придбаний за 5 крб. цікавий солом'яник (інв. №Е-1624), що за формою нагадує куманець. Боки, дно, горловина сплюснені, яйцевид-

ної форми. Виготовлений солом'яник з пучків житньої соломи, відповідно ув'язаних між собою розколотою червоною лозою. Нижній вінець (у дні) і верхній горловини щільно обплетені лозою. Використовувався солом'яник для зерна, круп. Зберігався у прихатній чи надвірній коморі. Виготовив солом'яник Козинець Йосип Кирилович у 30-х рр. XX ст. На його виготовлення в майстра пішло 10 днів. Розміри: висота – 87 см, дно – 75 x 50 см, верх – 41 x 33 см [8].

Тоді ж в с. Жуківка Куликівського району Чернігівської обл. був виявлений солом'яник (інв. №Е-1680), який сплів житель цього села Павло Васильович Митус в 90-х рр. XIX ст. За формою солом'яник нагадує глечик з низькою шиєю, під верх розширений, боки до дна плавно скошені. Виплетений із пучків житньої соломи, відповідно скріплених розколотою червоною лозою. Використовувався для зберігання зерна, буряків, соняшників, кукурудзи. Стояв у прихатній чи надвірній коморі, сінях. Передала солом'яник до музею Ольга Григорівна Митус. Розміри: висота – 55 см, діаметр верху – 16,5 см, діаметр дна – 56 см [8].

Останнє надходження до музею солом'яних ємкостей із Чернігівщини датується 31.01.1976 р. Це солом'яний «кошіль» (інв. №Е-2221) овальної форми, сплетений в 29 рядів житньої соломи, переплетених колотою лозою. Використовувався для зберігання зерна. Виготовив «кошіль» житель с. Обичів Прилуцького району Чернігівської обл. Андрій Ісаєвич Макаренко наприкінці XIX ст., передала його до музею Уляна Степанівна Мельник. Розміри: висота – 58 см, діаметр горловини – 19 см, ширина – 42 см [8].

Короткий аналіз музейної збірки солом'яних ємкостей із Чернігівщини дозволяє зробити деякі висновки про особливості соломоплетіння в цьому регіоні у XIX – на початку XX ст. Матеріалом для виготовлення побутових виробів слугували вимолочені стебла жита, сформовані у тонкі валики (місцева назва «пучки»). Підготовлені й зволожені солом'яні валики рівномірно укладалися по периметру ємкості рівними горизонтальними рядами та густо ув'язувалися у вертикальному напрямку пасочками з розщеплених навпіл лозових прутиків або тоненькими смужками липової кори. Такий спосіб плетіння із соломи був поширений по всій території України й використовувався здебільшого при виготовленні господарських та побутових виробів. Він отримав назву «техніка спірального суцільного плетіння».

Особливостями місцевих солом'яних ємкостей є великі розміри (до 1 м заввишки і до 1,5 м в обхваті), негіпові форми (грушоподібні, глекоподібні, горщикоподібні, чашоподібні), використання червоної лози та липової кори для переплітання валиків, обов'язкова наявність покришки.

Загалом солом'яні ємкості чернігівських майстрів, що зберігаються в фондах НІЕЗ «Переяслав», характеризуються високою якістю виконання, вирізняються вибагливими формами, міцністю і легкістю конструкції, довговічністю. Це є свідченням майстерності та професіоналізму майстрів, що їх виготовили.

Серед знахідок переважають великі посудиноподібні вироби: солом'яники, зерновики, гармаші, кошилі. Малі посудиноподібні вироби представлені менше. Це переважно солом'яні коробки овальної та ночноподібної форми достатньо великих розмірів (до 1 м завдовжки та 0,5 м завширшки) без покришок, які не відзначаються вишуканістю обрисів. Найчастіше їх використовували для перенесення картоплі та інших коренеплодів, ягід, фруктів, для зберігання зерна, борошна, горіхів, квасолі, головок маку, насіння буряків та інших продуктів. Застосовувалися вони й для транспортування продуктів харчування, інших речей, зрідка для віяння зернових культур. Виготовляли їх аналогічно до техніки виготовлення великих «солом'яників». Окремо варто згадати унікальну коробку, виготовлену комбінованим способом із дерева і соломи. У музейній збірці солом'яних виробів така коробка одна.

На сьогоднішній день у фондах Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав» зберігається близько 300 виробів із соломи XIX – 1-ї пол. XX ст. Чільне місце в колекції посідають солом'яні ємкості із Чернігівщини.

ПОСИЛАННЯ

1. Жам О.М., Ткаченко Н.Г., Чередніченко Л.С. Польові етнографічні дослідження Чернігівщини науковцями Переяслав-Хмельницького історичного музею в 60–70-х роках XX ст.: історія, тематика, результати // Збірник наукових праць Ніжинська старовина. Збірник регіональної історії та пам'яткознавства (серія: «Пам'ятки Північного регіону України», № 6). Випуск 18(21). – К., 2014. – С. 56–64.
2. Національний історико-етнографічний заповідник «Переяслав». Відділ кадрового та адміністративного забезпечення. Книга наказів по Переяслав-Хмельницькому історичному музею (02.01.1965 – 05.05.1969 рр.).
3. Там само. Книга наказів по Переяслав-Хмельницькому історичному музею (06.05.1969 – 29.05.1972 рр.).
4. Там само. Книга наказів по Переяслав-Хмельницькому історичному музею (03.04.1972 – 11.10.1973 рр.).
5. Там само. Книга наказів по Переяслав-Хмельницькому історичному музею (15.10.1973 – 03.07.1975 рр.).
6. Там само. Книга наказів по Переяслав-Хмельницькому історичному музею (08.02.1975 – 13.07.1976 рр.).
7. Там само. Книга наказів по Переяслав-Хмельницькому історичному музею (15.07.1976 – 31.12.1980 рр.).
8. НІЕЗ «Переяслав». Фонди. Облікова документація. Інвентарні книги «Е», «ДФ».

Жам Е.М., Шакула В.Н. Соломенные ёмкости XIX – начала XX вв. из Черниговщины в собрании Национального историко-этнографического заповедника «Переяслав»

В статье анализируется коллекция соломенных ёмкостей XIX – начала XXI вв. Национального историко-этнографического заповедника «Переяслав», собранных во время экспедиций на Черниговщину в 60–70-х гг. XX в.

Ключевые слова: музей, коллекция, ёмкость, солома, материал, техника, Черниговщина.

Zham O. M., Shakula V. M. Straw capacities (XIX century – the beginning of the XXI century) of Chernihiv in the collection of national historical-ethnographic reserve «Pereiaslav»

The article analyzes the straw capacities (XIX century – the beginning of the XXI century) of Chernihiv in the collection of national historical-ethnographic reserve «Pereiaslav» collected during the expeditions to Chernihiv in the 60–70-es of the XX century.

Key words: museum, collection, capacity, straw, material, technique, Chernihiv region.

09.02.2017 р.

J